

MARTIN ŘÍHA

DĚČÍNSKO A HLAVNÍ PROBLÉMY JEHO VÝVOJE

M. Říha: *The Děčín District and Its Main Problems*. – Sborník ČGS, 100, 3, pp. 153–161 (1995). – The article deals with the Děčín District in current boundaries. Basic geographical data is mentioned. Landscape development, settlement structure, economic conditions, population and population structure, housing, and living level are examined. Most data come from the 1991 census. The future economic and political transformation is estimated. Both natural conditions and human sources are taken into consideration, as well as the location and cross-boundary cooperation.

KEY WORDS: the Děčín District – up-to-now development – further challenges.

Vymezení území

Děčínskem se v tomto příspěvku rozumí okres Děčín ve vymezení zákonem č. 36 o územním členění státu z roku 1960. Zmiňuji se o tom proto, že v paměti mnohých dnešních starších obyvatel tohoto území je pojem Děčínsko spojován s vymezením užším, bez Českokamenicka (patřovalo k okresu Nový Bor) a celého Šluknovského výběžku (tvořil okres Rumburk).

Přírodní podmínky

V tomto vymezení je okres Děčín s výměrou 909,1 km² mírně pod průměrem velikostí okresů ČR (1 038 km²) na 49. místě mezi 76 okresy. Přestože na území okresu leží místo s nejmenší nadmořskou výškou z celé ČR (Hřensko – 115 m n.m.), je střední nadmořská výška okresu 394 m značná a svědčí o velkých výškových rozdílech terénu na jeho území (41. místo mezi okresy ČR – 1. Prachatice – 781 m n.m., 76. Břeclav – 201 m n.m. střední nadmořská výška celé ČR je 452 m n.m.).

Tato výšková diference je provázána i značnou pestrostí dalších charakteristik území, jako jsou typy krajinné morfologie, lesnatost a dokonce i klimatické podmínky. Způsobuje to fakt, že Děčínsko leží na rozhraní tří značně geologicky odlišných krajinných oblastí. V příhraničí se Saskem na severozápadním okraji území okresu se rozkládá romantická krajina Labských pískovců s bizarními tvary erozí modelovaných pískovcových tabulových hor, věží, stěn a roklí, bran i převisů, často s jemným krajkovým erodovaného povrchu a s latentním nebezpečím zřícení skal. Severovýchodní část okresu sousedící se saskou Lužicí oproti tomu tvoří měkké linie Šluknovské pahorkatiny, Chřibské vrchoviny a Lužických hor. Celé příhraniční pásmo se vyznačuje vysokou lesnatostí. Jižní část okresu tvoří naopak poměrně strmější svahy a kužele charakteristické pro třetihorní vyvěřelinové České středohoří, které je spolu s Labskými pískovci rozděleno hlubokým a k severu se zužujícím kaňonem Labe a příčnými údolními jeho přítoků – Jílovského potoka od západu, Ploučnice a Kamenice od východu.

Zatímco nadprůměrnou rozlohu lesů okresu tvoří na vyvěřelinovém podloží smíšené lesy listnatých dřevin, v nichž z jehličnanů tvoří převahu smrk, na pískovcovém podloží

se vedle listnáčů uplatňuje dominantně borovice a nivní polohy v kaňonu Labe zdobí porosty topolů, olšin, vrby a dalších vlhkomilných dřevin.

Okres má podprůměrný podíl výměry zemědělské půdy – cca 40 % rozlohy (průměr ČR přes 50 %) – a v ní nadprůměrné zastoupení luk a pastvin a podprůměrné zastoupení orné půdy.

Zatímco nížinná část okresu při toku Labe má výrazně mírnější a vlhčí klima a sklon k inverzním stavům v zimním období, mají oblast Děčínského Sněžníku a hory i podhůří severovýchodní části okresu sušší, chladnější a větrnější klima s více „kontinentální“ charakteristikou. Okamžitý stav počasí se může i dosti výrazně odlišovat na obou stranách přehledu mezi Šluknovským výběžkem a zbytkem okresu.

Osídlení a ekonomický profil

Tato pestrost a krása krajiny lákaly odedávna k osídlení. Kromě obilnářství a bramborářství v minulosti patřilo k specifickým tohoto území rozvinuté ovocnářství, sběr léčivých rostlin a lesních plodin a pastevní chov skotu i ovcí. Poloha území na důležitých obchodních cestách vedla k rozvoji tržních a řemeslnických osad, strážních hradů a později měst i typických dlouhých lánových obcí podél komunikací, srůstajících v celé sídelní pásy. Rozvinuté tkalcovství s dostatkem dřeva a později i uhlí z blízké Severočeské a Hradeckozitavské uhelné pánve poskytly spolu s vodními zdroji podmínky pro prudký rozmach textilního průmyslu od konce 18. století do 1. světové války. Historické osídlení tehdy doznalo značně diferencovaného vývoje a prosadila se nová průmyslová centra, ne vždy totožná s původními těžišti osídlení. Tak se prosadila dříve málo významná sídla Podmokly a Rozdělesy jako novodobá konkurence a od 2. světové války součást feudálního Děčína, na významu získala města Benešov nad Ploučnicí, Česká Kamenice a Jílové, zatímco na významu ztrácel Verneřice, Rumburk byl zastíněn dravě se rozvíjejícím průmyslovým Varnsdorfem a Šluknovu vyrostla konkurence ve Velkém Šenově. Významné správní středisko minulosti Lipová bylo zastíněno trojměstím Mikulášovice, Vilémov, Dolní Poustevna, relativně poklesl význam Lobendavy a Království, v samém dotyku hranice ale rostly Jiříkov, dále i Krásná Lípa, Chřibská, vybočující z profilu oblasti sklářstvím. Technický pokrok v textilní výrobě vedl logicky k rozvoji strojírenství, energetiky, chemie, průmyslová revoluce s novými sociálními vztahy vedla k rozvoji papírenského průmyslu a typografie, stavebnictví i dopravy. Koncentrace obyvatel do měst podpořila i obchod, služby, řemesla, nové typy kulturního a společenského sdružování a také zlepšila veřejnou správu. Vznikaly první sdružené investice veřejného charakteru, s účastí podnikatelů, obcí i státu, jako byly železnice, státní silnice, stavby technické infrastruktury, např. městské elektrárny a plynárny, vodárny, přehrady a přivaděče vody, veřejné lázně, knihovny, spolkové domy ap. Tento rozvoj vedl k první průmyslové vlně koncentrací výrobních prostředků, zdrojů energie, lidských sil. Silné sepětí s přírodou a relativně ještě drobné měřítko průmyslových provozů a jejich důsledků na životní prostředí způsobovaly až do poloviny 20. století v území okresu jen lokální a nevýznamná poškození životního prostředí. Ani vyšší zastoupení smrku v lesních obnovách dlouho nebylo pocíťováno jako ochuzení biodiverzity a ekologické stability krajiny, vyhovovalo rostoucím potřebám stavební a průmyslové výroby. Problémy nastaly až ve 2. polovině 20. století. Podmínky pro ně se latentně vytvářely už od počátku století a narostly po 2. světové válce kombinovaným působením více faktorů.

Vývoj obyvatelstva ve 20. století

Po hospodářské krizi začátku 30. let se vytvořilo národnostní napětí, latentně obsažené v česko-německých vztazích od dob Rakousko-Uherska, a až do začátku 2. světové

války nedovolilo úplnou rekonvalescenci hospodářství. Vyhánáním českého obyvatelstva z pohraničí v roce 1938 bylo zahájeno desetiletí destrukce původního uspořádání osídlení, struktury hospodářství i obyvatelstva. Válečná výroba spolu s omezením investic začala proces technologické stagnace „žítí z podstaty“ ve výrobě průmyslové, odsun německého obyvatelstva pak zlikvidoval obrovský potenciál kvalifikovaných pracovních sil průmyslu a značnou část zemědělské výroby i služeb, prudce snížil produkci i konkurenceschopnost tradičních odvětví průmyslu na zahraničních trzích ...

Náhradní dosídlování pohraničí bylo v podstatě neúspěšné. Jak kvantitativně (mnohé obce dodnes nedosáhly počtu obyvatel z r. 1938), ale ani kvalitativně se nepodařilo odsunutě sudetské Němce nahradit. Dosídlenci z nejrůznějších oblastí Čech, Slovenska, Podkarpatské Rusi, Maďarska, Rumunska, Bulharska, Ukrajiny, Ruska a Jugoslávie tvořili kulturně, nábožensky a národnostně nesourodou směsici bez tradice vazby k místu, bez pocitu historické sounáležitosti a přirozené kooperativnosti, s nevalnou kvalifikovaností, a zejména v prvním desetiletí po válce bez úmyslu usadit se v pohraničí natrvalo. Teprve generace dětí narozených po roce 1945 zde cítí své kořeny a pojem „domov“ spojují s tímto územím.

Je-li podíl obyvatel ČR žijících v místě (obci) svého narození cca 49,9 % (muži 52,1 %, ženy 47,7 %), je to v okrese Děčín jen 42,3 % (muži 44,4 %, ženy 40,2 %). Okres Děčín zato patří do prvních 20 s největším zastoupením národností slovenské, maďarské, romské, polské a německé (u posledních tří dokonce do první desítky). Specifická struktura obyvatelstva se dá vystopovat i v dalších statistických ukazatelích. V podílu středoškolačků na obyvatelstvu s věkem nad 25 let byl okres Děčín v roce 1970 mezi 76 okresy ČR se 14,44 % na 53. místě, v roce 1980 se 16,8 % klesl na 65. místo a v roce 1991 si s 24,46 % polepšil na 64. místo. V počtu vysokoškolačků byl s 2,37 % v roce 1970 na 59. místě, v roce 1980 s 3,11 % klesl až na 73. místo a v roce 1991 se

Obr. 1 – Okresní město Děčín (Tetschen). Snímek M. Holeček.

4,45 % dokonce až na 74. místo mezi 76 českými okresy! Kvalifikace se v tomto okrese věru necenila a tomu odpovídají i údaje o migraci. V mezidobí 1961-1970 zaznamenal okres ještě přírůstek 0,36 % výchozího stavu (38. místo), 1970-1980 dokonce 4,28 % (38. místo), ale v mezidobí 1980-1991 se náhle úbytkem 3,36 % propadl až na 61. místo. Zatímco u změny počtu obyvatel přirozenou měnou byl okres v mezidobích 1971-1980 i 1981-1990 mezi prvními 25 okresy s vysokými přírůstky, je v údajích o stěhování v obou časových intervalech výrazně pasivní na 71.-72. místě. Protože odcházeli lidé především v produktivním věku, mění se i věková struktura a ekonomické zatížení zbylých obyvatel produktivního věku.

Podíl obyvatel v předproduktivním věku v mezidobí 1970-1980 vzrostl ze 22,44 % na 25,57 %, ale do roku 1991 opět klesl až na 21,32 % (27. – 11. – 38. místo). Podíl obyvatel v produktivním věku tvořil v roce 1970 celých 61,11 % (5. místo!), v roce 1980 už jen 56,86 % (26. místo) a v roce 1991 59,86 % (13. místo). V poproduktivním věku se nacházelo v roce 1970 v okrese Děčín 16,45 % obyvatel (66. místo), v roce 1980 17,57 % (62. místo) a v roce 1991 18,82 % (59. místo). Index ekonomického zatížení osob v produktivním věku (počet osob v mimoproduktivním věku na 100 osob v produktivním věku) stoupl z hodnoty 63,6 v roce 1970 (72. místo) na 75,9 v roce 1980 (52. místo) a v roce 1991 opět klesl na 67,1 (64. místo). Index 1991/1970 v hodnotě 105,5 % je 5. největší v ČR (ještě vyšší mají okresy Most, Cheb, Karlovy Vary a vůbec nejvíc – 109,1 – okres Ústí nad Labem).

Bydlení, životní úroveň

Jak vypadá vývoj bydlení? Podíl bytů v rodinných domcích klesal z 51,1 % v roce 1970 na 41,6 % v roce 1980 a 35 % v roce 1991 (stále 63. místo). Čistý přírůstek bytů za období 1961-1991 tvořil 27,3 % výchozího stavu, a to znamená mezi okresy ČR průměrné 35. místo. Stářím bytového fondu tvoří okres Děčín celostátní extrém. Celých 45,8 % bytů v roce 1980 a 36,3 % v roce 1991 bylo postaveno před rokem 1920 (nejlepší Most měl takových bytů v roce 1991 jen 5,7 %, Karviná 7,0 %, sousední Česká Lípa 25,1 %) a také počtem bytů postavených po roce 1945 je okres Děčín v roce 1980 beznadějně poslední s 31,7 % (Karviná 79,7 %, Most 77,4 %, Česká Lípa 46,1 %) a v roce 1991 pátý od konce se 43,6 % (horší je okres Plzeň-jih, Praha-západ, Svitavy a Nymburk). Průměrným stářím bytů je okres Děčín s 50,7 roku na 69. místě mezi okresy ČR, u rodinných domků se stářím 70,2 roku je na posledním 76. místě.

Průměrnou plochou 44,7 m² obytné plochy bytu patřil okres Děčín v roce 1970 na 4. místo mezi okresy ČR. V roce 1980 klesl se 44,8 m² na 36. místo a v roce 1991 se 46,8 m² na 52. místo. Podílem bytů I. a II. kategorie klesal okres ze 32. místa v roce 1970 (46,7 %) na 40. místo v roce 1980 (73,0 %) a 42. místo v roce 1991 (89,6 %), výměrou průměrné obytné plochy na 1 obyvatele bytu klesal z 3. místa v roce 1970 (13,84 m²/obyv.) na 28. místo v roce 1980 (15,18 m²/obyv.) a na 32. místo v roce 1991 (17,09 m²/obyv.). V počtu bytů na 1 000 obyvatel se jeho pozice naopak mírně zlepšovala. Z 50. místa v roce 1970 (286,5) na 45. místo v roce 1980 (309,6) a 40. místo v roce 1991 (338,6).

O životní úrovni obyvatel okresu svědčí fakt, že jen 37,6 % domácností vlastnilo v roce 1991 osobní auto (74. místo v ČR) a 7,5 % rekreační objekt (58. místo v ČR).

Výchozí podmínky budoucího vývoje

Celý tento historický a nezáživný statistický úvod byl potřebný k tomu, abychom lépe charakterizovali výchozí pozice okresu pro budoucí vývoj a žádoucí směry a nástroje

ovlivňování tohoto vývoje, konformní s tržními a demokratickými principy. Jaký tedy můžeme předjímat další vývoj okresu a jaké problémy by měly především řešit společně podnikatelé i orgány veřejné správy?

Okresu nadále zůstane atraktivní pestrá krajina, vytvářející dobré podmínky pro rekreaci a cestovní ruch. Sem může směřovat část ekonomické aktivity z priméru a sekundéru podobně jako do dalších složek terciéru, především obchodu a služeb, dopravy a telekomunikací, které mohou těžit i z výhodné polohy území při hranici se SRN a na důležitých dopravních tazích.

Rozvoj podnikatelských aktivit by měl být směřován a podporován do již zastavěného a technickou i dopravní infrastrukturou vybaveného území sídel, nikoliv do „volné“ krajiny, která je cennou devizou území. Procento zalesnění a podíl trvalých travních porostů v zemědělské půdě vzrostou na úkor orné půdy, což bude mít příznivý vliv na biodiverzitu, ekologickou stabilitu, přístupnost a estetickou úroveň krajiny, a zvýší dále její atraktivitu pro cestovní ruch. Tomu se musí přizpůsobit rozsah kapacit pro přechodné ubytování všech typů a cenových kategorií a také množství a kvalita nabízených služeb pro návštěvníky. Je třeba cílevědomě zvyšovat i atraktivitu měst – východišť do těchto atraktivních území, a dopravního spojení. Výrobní sféra naproti tomu bude pravděpodobně a ku prospěchu oblasti stagnovat v kvantitativních „naturálních“ ukazatelích, ale zvyšovat ukazatele charakterizující kvalitu. Takovými je „kilogramová“ cena výrobků strojírenství, sklářského a keramického průmyslu, papírenství a typografie, odrážející stupeň zhodnocení surovin, energie a podíl kvalifikované práce. Podmínkou nastoupení a udržení takové dynamiky je ovšem péče o obyvatele a pozitivní vývoj demografických ukazatelů, dosud nepříznivých.

Při posledním sčítání lidu, domů a bytů měl okres Děčín 133 448 obyvatel (1980 – 138 093, 1960 – 131 956). Úbytek poslední dekády by bylo žádoucí zastavit. Nikoliv administrativními opatřeními, ale zvýšením atraktivity a zlepšením podmínek pro podnikání ve městech a obcích. Právě to totiž může přinést „náborový efekt“ pro kvalifiko-

Obr. 2 – Benešov nad Ploučnicí (Bensen). Snímek I. Tichý.

vanější skupiny obyvatel jako potenciálních „tahounů“ budoucího ekonomického rozvoje. Pestrost a krásu krajiny je třeba chránit. Připravované vyhlášení Národního parku Labské pískovce a existence tří chráněných krajinných oblastí Labské pískovce, Lužické hory a České středohoří vytvářejí pro to dobré výchozí podmínky stejně, jako legislativní rámec zák. č. 114/1992 Sb. pro zbytek území okresu. Je však třeba chránit i pestrost a krásu sídel, jejich památkový fond i urbanistický a architektonický charakter cenných historických částí v nich, už proto, že jich od 2. světové války bylo tolik zničeno a tak málo zůstalo zachováno. Pro kvalifikovanější skupiny obyvatel, jejichž podíl na populaci je tolik žádoucí zvýšit, je kulturnost a zdravé životní prostředí podmínkou, kterou je třeba cílevědomě vytvářet. Opatření v ochraně ovzduší, nastartovaná podle polistopadových zprávnění legislativy ochrany ovzduší, se již začínají projevovat zejména v okresním městě díky masivní plynofikaci a zčásti elektrifikaci vytápění místních fondů, zatímco u dálkového znečištění ovzduší lze očekávat radikální postupné zlepšování v následujících několika letech (do roku 1998). Konečně se od úvah přešlo také k seriozní přípravě a stavbám čistíren odpadních vod pro města na Labi a jeho přítocích, takže lze očekávat další zlepšování čistoty vody v Labi. Čistírna pro Děčín se chystá rovněž, i když umístění vlastní čistírny a zejména kalového hospodářství v CHKO Labské pískovce a krásném labském kaňonu bude pro projektanty, dodavatele i provozovatele tvrdým oříškem, mají-li být do krajiny citlivě umístěny. Jistě se budou zlepšovat i parametry Kamenice a sanační zásahy a zastavení těžby by měly zlikvidovat či snížit nebezpečí radioaktivní kontaminace Ploučnice, způsobené těžbou uranu na Českolipsku. V okrese by nemělo dojít k výraznému rozšíření těžby kameniva, i když odbyt a ceny v Německu k tomu svádějí. Na ostatní suroviny je okres chudý, naštěstí pro jeho krajinu. Nové technologie, a dokonce v mobilní podobě, vytvářejí možnost kultivace dokonce i starých a opuštěných odvalů z těžeb a využití jejich suroviny pro výstavbu.

Díky pestrosti ekonomické základny bude okres Děčín jako celek překonávat potíže ekonomické transformace snáze, než „monofunkční“ okresy Most a Chomutov v SHP. Na nových vlastnických bohatých výrobních fondů okresu však bude velmi záležet, jak tuto komparativní výhodu využijí, resp. zda ji nepromarní špatnou orientací na výrobky bez šance se uplatnit na vnitřním a zahraničním (a v tom především náročném západním) trhu. Mluví-li se zde o relativně příznivých podmínkách v měřítku celého okresu, nelze zapomínat, že se to netýká ve stejné míře všech měst a obcí. Bylo by žádoucí zvýšit pestrost nabídky různých pracovních příležitostí v některých obcích, příliš zaměstnaností závislých na prosperitě jediného oboru či podniku, jako je Jílové u Děčína, Benešov nad Ploučnicí, Chřibská, Krásná Lípa, Šluknov, Mikulášovice, Vilémov a Dolní Poustevna, ale do určité míry i Varnsdorf. Samozřejmě je třeba podporovat vznik nových malých a středních podniků, obchodu a řemesel ve venkovských obcích, kde prakticky jedinou pracovní příležitostí v místě byla zemědělská výroba a lesnictví. Pokud by se zde podařilo odstranit chyby poškozující obraz krajiny a osídlení socializovaným zemědělstvím předlistopadového čtyřicetiletí a obnovit atraktivitu pro rekreaci, část pracovních příležitostí by mohla vzniknout v zařízeních cestovního ruchu. Dočasný útlum vnitrostátního cestovního ruchu by neměl podnikavé lidi odradit. Nebude trvat dlouho a atraktivita území okresu bude patrná z návštěvnosti sousedů, kteří mají sice obdobné ekonomické problémy s transformací jako my, ale těžší ze síly německé marky. Podpora rozvoje celého terciéru je receptem k léčbě nezaměstnanosti, vyvolané úbytkem pracovních míst v priméru i sekundéru. Orgány státní správy i samospráv měst by měly pro podnikatele v těchto oborech vytvářet co nejlepší startovní podmínky, odstraňovat byrokratické překážky, překonávat závist a nepřejícnost a některé další tradiční negativní vlastnosti, kterými orgány v okrese v minulosti „prosluly“ a díky kterým se mnoho schopných rodáků uplatnilo často úspěšněji mimo okres, než v něm.

Některé nečnosti z této doby přežívají ostatně dodnes, i když to není specifika jen okresu Děčín. Patří k nim především despekt a nízké ocenění duševní práce a kvali-

fikace v ní obsažené, s důsledkem mizerných platů učitelů, lékařů a zdravotního personálu, ale také odborných pracovníků ve veřejné správě. Dobré fungování státní správy i samospráv obcí je však základní podmínkou pro vytvoření příznivého podnikatelského klimatu. Bez něho nelze zajistit kvalitu a stabilitu předpokladů pro podnikání i bydlení, pro práci ani rekreaci, nelze zajistit regionální rozvoj technické a občanské infrastruktury, nelze území učinit atraktivním pro vlastní občany ani návštěvníky.

Bez invence a kulturnosti při vytváření nových hodnot by působila setrvačnost materialistického přístupu k tvorbě, jak se projevovала v minulosti – plýtváním materiálem a energií, nevkusem, bezbarvosťou a špatnou funkcí. Je třeba varovat před takovým vývojem a apelovat na občany, aby nepodceňovali volby a odpovědně vážili, zda do odpovědných funkcí v samosprávných orgánech skutečně navrhuji a volí ty, jimž jde o rozkvět měst, obcí i krajiny a o veřejné blaho a kteří podle toho ocení i odbornou práci, kterou je k tomu třeba vykonávat. Jen tak bude možno získat v konkurenci podnikatelských aktivit a práce v soukromé sféře kvalitní lidi i do veřejné sféry. Fungující města a obce, dopravní a technická infrastruktura, ani kultivovaná, zdravá a krásná krajina nevznikají jen živelným, anarchickým působením soukromého vlastnictví a „neviditelné ruky trhu“. Je třeba do služeb veřejné správy získat vzdělané a slušné lidi, schopné při respektování obecné legislativy organizovat výměnu a třibení názorů v občanských komunitách měst a obcí, dosahovat přijatelných kompromisů a shody názorů na společné zájmy občanů, podnikatelů, orgánů státní správy, a formulovat odpovídající programové dokumenty, jako jsou územní plány, programy rozvoje měst a obcí na jednotlivá volební období.

Programové rozvojové dokumenty

Jak to s takovými programovými dokumenty vypadá dnes? Ač už uplynuly tři roky od posledních voleb, žádný programový dokument pro sociálně-ekonomický rozvoj okresu neexistuje. Přitom z projekce vývoje počtu obyvatel přirozenou měnou (ČSÚ – 1993) vyplývá, že ponechán přirozenému vývoji bude okres jednak stárnout, jednak ubývat. Programový dokument by tedy měl logicky zaměřit pozornost na co nejlepší podmínky vytvářené mladým rodinám, dětem a mládeži vlastního okresu, jednak na kvalitu životního a podnikatelského prostředí pro nábor zvenčí.

Pro CHKO Labské pískovce zahájilo Ministerstvo hospodářství ČR vzhledem k přípravě vyhlášení jeho části za národní park územní plán velkého územního celku. Je to rozhodnutí prozřivé, jak ukazují zkušenosti ze Šumavy i Krkonoš, i když jde o území menší a přeci jen méně konfliktní. Územní plány a studie mají města a obce Děčín, Varnsdorf, Šluknov, Česká Kamenice, Rybníště, Jetřichovice, Františkov, Horní Podluží, Markvartice, Kytlice, Dolní Poustevna, Dolní Podluží, Valkeřice, Heřmanov, Malá Veleň, Bynovec a Arnoltice.

Z voleb do městských a obecních zastupitelstev v listopadu loňského roku vyšly nové reprezentace, jejichž logickým prvním krokem by měly být programové dokumenty obcí přinejmenším na vlastní volební období. Ctižádostivější budou myslet i dále. Vyhlášením veřejné obchodní soutěže na nový územní plán deklarovala již města Děčín a Česká Kamenice vědomí odpovědnosti za svůj rozvoj. V různých stádiích rozpracovanosti jsou dále rozvojové dokumenty a územní plány dalších měst a obcí z doby působení minulých zastupitelstev, takže bude potřeba překonat obtíže vyplývající ze změn osob i názorů na radnicích v Jiřkově, Krásné Lípě, Mikulášovicích, Vilémově, Rumburku, Varnsdorfu, Velkém Šenově, Jiřetíně pod Jedlovou, ve Chřibské, Jílovém, Starých Křečanech, Lobendavě, Srbské Kamenici, Doubici, Janově, Růžové, Dobkovicích a Huntřově. Jak je zřejmé, dokumenty připravující pozitivní změny v prostředí přijímají i malá sídla vesnického charakteru. Vedle územních plánů jsou to i tzv. „programy obnovy vesnice“, inspirované sice usnesením předchozí vlády ČR, ale založené především

na vlastní iniciativě a vlastním financování, přičemž na některé součásti programu se lze pokusit získat příspěvek státu.

Vedle již zmíněných aspektů rozvoje i ochrany budou tyto dokumenty muset aktuálně řešit zejména problematiku bydlení. Zastavením státní a družstevní tzv. „komplexní bytové výstavby“ došlo k přerušení plynulé reprodukce bytového fondu a k jeho dalšímu stárnutí. Jak je uvedeno výše, už nyní patří okres k těm s nejstarším bytovým fondem v ČR a nezachytit a nepodpořit nové formy bytové výstavby by dále zhoršilo šance pro zvrat v nepříznivém demografickém vývoji a tím i na trhu pracovních sil.

Využití potenciálu polohy

Pro úplnost obrazu možné budoucnosti Děčínska nelze pominout problematiku dopravy. Především okresní město leží na dopravních cestách evropské důležitosti, zejména železničních, ale i vodní dopravy. V okrese přibývá hraničních přechodů do sousedního Saska i Lužice. Kvalitní silniční a železniční síť a dobře organizovaná veřejná osobní doprava mohou podstatně přispět k překlenutí problémů zaměstnanosti obyvatel z míst s nedostatkem pracovních příležitostí a k atraktivitě území pro cestovní ruch. Bude to muset být jiná služba, než jakou poskytovaly bývalé ČSAD a ČD, pružností, kapacitou a kvalitou více přizpůsobivá potřebám a ekonomičtější. Zčásti patrně bude zajišťována soukromými provozovateli, zčásti státními či městskými podniky. Územní nároky dopravy na komunikace nebudou velké. Náročné stavby nadřazených dopravních systémů (dálnice, vysokorychlostní železniční trati) se území okresu vyhnou, byť budou probíhat blízko a Děčínsko bude z této výhody těžit. Ani stále ještě výhledově sledovaný, ale v blízké budoucnosti málo reálný záměr na vybudování průplavu Dunaj-Odra-Labe, a tím dalšího transevropského propojení Černého, Baltského a Severního moře vodní cestou, nehrozí už tolik prosazovanou výstavbou vodního díla Dolní Žleb na Labi a odborníci připouštějí, že se lze bez této investice devastující Labské pískovce obejít. Proto lze říci, že v dopravě budou pouze dílčími úpravami zlepšovány stávající komunikace a větší plochy si vyžádá spíše odstavování vozidel, než jejich provoz. Parkoviště ve městech a v místech nástupišť do oblastí cestovního ruchu budou nezbytností tím více, čím méně uspokojivě bude fungovat veřejná doprava.

Závěr

Budoucnost Děčínska je v rukou jeho obyvatel. Zdědili oproti některým jiným okresům velké bohatství přírodní i lidskou rukou vytvořené. Při cílevědomém a šetrném využívání a rozhojňování a s využitím potenciálu kvalifikovaných lidí se může okres Děčín stát Českým Švýcarskem nejen v romantické nadsázce geografického názvosloví.

P r a m e n y :

Obyvatelstvo, bydlení a bytový fond v územích České republiky 1961-1991. Terplan a.s. Praha – Doc. RNDr. Alois Andrlé, CSc. a kol. 1992-1994.
ČSÚ – Projekce obyvatelstva ČR do roku 2020. Praha 1993.

Z u s a m m e n f a s s u n g

DAS DĚČÍNĚR (TETSCHENER) GEBIET UND DIE PROBLEME SEINER KÜNFTIGEN ENTWICKLUNG

Die mittlere Höhe des Gebietes beträgt 394 m ü. M., wobei sein niedrigster Punkt, 115 m ü. M. in Hřensko (Herrnskretchen), zugleich der niedrigste des ganzen Staatsgebietes ist. Die Fläche ist größer,

als man erwarten würde, da es seit 1960 auch das sog. Nordböhmisches Niederlande einbezieht. Das typische Gelände, mit Recht auch „Felsengebirge“ genannt, ist allgemein unter der traditionellen Bezeichnung „die Böhmisches Schweiz“ bekannt. Erwartungsgemäß überdurchschnittlich ist der Waldbestand, dagegen relativ klein der Anteil des Ackerbodens. Infolgedessen war die Bevölkerungszahl bis Anfang des vorigen Jahrhunderts, d. h. bis zur Epoche der Industrialisierung und der schnellen Entwicklung des Verkehrs (bes. im Elbetal), recht niedrig. Zuerst kam es zur Entfaltung der Textilindustrie, bald danach der Glasindustrie und auch der Papiererzeugung und des Maschinenbaues. Zugleich aktivisierte sich aber sehr stark auch die schon seit Mittelalter sehr günstige Lage zwischen Sachsen, Lausitz und Innerböhmen. Die weiteren Schicksale des Gebietes wurden nach 1930 von der Weltwirtschaftskrise, sowie durch die Verstärkung der nationalen Spannungen beeinflusst. Diese führten 1938 zur Aussiedlung der tschechischen Minderheit und 1945/46 zur Aussiedlung der deutschen Mehrheit. Die ökonomischen Folgen waren zwar nicht so verheerend wie manche erwartet haben, doch sind noch immer recht spürbar. Man merkt dies u. A. in der Wohnungsstatistik (Veralterung der Substanz, 52 % Wohnungen sind älter als 51 Jahre). Doch wäre Pessimismus nicht am Platze, die günstige Verkehrslage und die Anziehungskraft der romantischen und erholsamen Touristengebiete blieben. Wir dürfen allerdings nicht nur mit der Unterstützung des Staates – die sich volkswirtschaftlich zweifelsohne lohnen würde – rechnen, sondern sich vor allem auf eigene Kräfte verlassen.

(Pracoviště autora: Terplan, Platněřská 19, 110 00 Praha 1.)

Došlo do redakce 24.3.1995

Lektorovali Milan Holeček a Václav Poštolka